

ПРАКТИЧНІ ЦІЛІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВО В КОНТЕКСТІ СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ

Постановка проблеми. Розширення обсягів та поява нових форм взаємовигідного співробітництва між країнами та різнонаціональними комерційними партнерами обумовлюють не тільки його кількісну модифікацію, а й нову якість господарського життя, його всебічну інтернаціоналізацію. Це породжує об'єктивну необхідність пошуку сучасних моделей міжнародної економічної діяльності для всіх країн та міжнародних угруповань. Але особливо непрості завдання постають перед Україною — державою, яка через об'єктивні та суб'єктивні причини так і не виробила чітко артикульованої геостратегічної та нормативно-регулятивної моделі відкритої економіки, яка була б закріплена послідовними практичними діями. І це незважаючи на те, що протягом початкового етапу незалежності час від часу в країні ухвалювалися документи, які декларували міжнародні економічні пріоритети.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зарубіжній та вітчизняній науковій літературі питанням міжнародним маркетинговим дослідженням приділяється значна увага, але в основному методологічним питанням. До наукових переважно відносять теоретико-методологічного плану роботи Бурша А., Герчікової І., Голубкова Е., Доула Р., Елдона І., Завялова Ю., Котлера Ф., Крістофера М., Портера М., Робінсона П., Романова А., Хопкінсона Р.; українських фахівців: Войчака А., Корольова І., Кредісова А., Луцяненка Д., Мартьянова О., Мови В., Мозгового О., Онищенко В., Павленка А., Савельєва С., Сіденка В., Соколенко О., Старостіної А., Циганкової Т. та інших.

Формування цілей статті. У даній статті висвітлено питання вироблення системи взаємоузгоджених принципів участі в процесах інтернаціоналізації. А це, у свою чергу, потребує аналізу та достеменного розуміння базових відносин і категорій, які пов'язані з цими процесами.

Виклад основного матеріалу. Згідно з законами гносеології — науки пізнання, а також вимог навчального, наукового процесу, розуміння сутності міжнародної економічної діяльності потребує визначення природи більш широкого явища. Інтерес становить собою і визначення загальних факторів впливу на досліджуваний об'єкт, механізми його самореалізації.

Гносеологія — від грецьк. *gnosis* (гнозіс) — пізнання та *logos* (логос) — слово, вчення; наука про закономірності процесу пізнання, відношення знання до реальності.

Під онтологією — від грецьк. *on*, род. відм. *ontos* (буття) та *logos* — на відміну від гносеології (науки про пізнання) розуміють систему знань про буття та його форми.

Розв'язання цього завдання, тобто виявлення загальної сфери реалізації міжнародної економічної діяльності, важливе тому, що саме воно об'єктивно має характерні системні зв'язки, які визначають специфіку складових структурних елементів та процесів. При цьому слід звернути увагу відразу на поняття: економічна діяльність, інтернаціоналізація, глобалізація, регіоналізація, світове господарство та ін.

Передусім слід визнати, що будь-яка міжнародна комерційна діяльність відображає основні риси економічної діяльності взагалі. Це — створення продуктів, необхідних для життєдіяльності людини, використання обміну з метою реалізації надлишків виробництва,

отримання прибутку та ін. Проте весь можливий перелік видів економічної діяльності як такої є предметом загального курсу економічної науки, в якому він розглядається більш докладно.

Разом з тим вивчення міжнародної економічної діяльності потребує оцінки та розуміння ряду таких базових понять, які в онтологічному розумінні можна трактувати як більш широкі, або такі, які частково визначають її природу. Конкретніше, для уточнення структури та характеру цього курсу принципове значення мають такі поняття, як інтернаціоналізація, міжнародний ринок, економічна інтеграція, глобалізація та регіоналізація [1].

Про початок формування сучасної структурно-ієрархічної глобальної системи можна казати тільки з певною умовністю: деякі тенденції, зокрема зумовлені кліматичними, географічними та геологічними факторами, мали місце ще в доісторичні часи, тим більше в період існування античних цивілізацій та за доби Відродження. Разом з тим про очевидну та дедалі більш виразну гегемонію Заходу, поступове відставання Сходу та наполегливе закріплення відставання Півдня в сучасному розумінні цих явищ та процесів, можна вести мову починаючи з XVIII ст.

Характеристиками процесу переходу до сучасної глобалізаційної моделі стали зростання обсягів та підвищення якості споживання в країнах Заходу, а також збільшення розриву між провідними, найбагатшими країнами та найбіднішими країнами світу. Причому умови життя в останніх дуже часто погіршувалися не тільки відносно (порівняно з умовами життя в найбільш успішних державах), а й абсолютно, що супроводжувалось поширенням жебрацтва, безробіття та навіть масовим голодуванням.

Так, згідно з оцінками доходів на душу населення у Західній Європі відбувалося повільне зростання доходів на душу населення протягом XVII—XVIII ст. та надзвичайно стрімке у XX ст.

Характерним є те, що реалії міжнародної кооперації та міжнародного поділу праці свідчать про неспроможність системи міжнародних економічних відносин максимально врахувати розбіжність у факторному забезпеченні між різними країнами світу та ефективно сприяти вирівнюванню умов економічного розвитку (як можна було б очікувати відповідно до базових доктрин міжнародного співробітництва).

Системний аналіз спрямований на розв'язання складних проблем.

Проблема виникає тоді, коли є розходження між бажаним та дійсним, тобто це абстрактна категорія, що відображає розуміння людьми мотивів своєї діяльності.

Метою застосування системного аналізу до конкретної проблеми є підвищення ступеня обґрунтованості рішення, що приймається [2].

На відміну від доволі широкої методології системний аналіз обмежують дві наступні особливості:

- системні аналітики вивчають лише штучно створені системи, в яких людині належить надзвичайно важлива, а в багатьох випадках і вирішальна роль;
- головна задача системного аналізу - прийняття рішень і управління.

Системний аналіз - це методологія дослідження таких властивостей та відношень в об'єктах, які важко спостерігаються та важко розуміються, за допомогою представлення цих об'єктів у вигляді цілеспрямованих систем та вивчення властивостей цих систем та взаємних відношень як відношень між цілями та засобами їх реалізації.

Системний аналіз відрізняється від інших методів дослідження тим, що:

- враховує принципову складність об'єкта, що досліджується;
- бере до уваги розгалужені та стійкі взаємні зв'язки його з оточенням;
- ґрунтуючись на відомих властивостях складних систем дозволяє виявити нові конкретні властивості та взаємні зв'язки конкретного об'єкта дослідження;
- орієнтується не на розв'язання задач, а на створення постановки задачі, вибір відповідних методів для її розв'язання;
- основне в системному аналізі - знайти шлях, яким можна перетворити складну проблему в простішу, не тільки для розв'язання, але й для розуміння. Проблему перетворити в послідовність задач, для яких існують методи їх розв'язання.

Системний аналіз застосовується для розв'язання складних проблем, що пов'язані з діяльністю людей.

Системний аналіз - методологія дослідження об'єктів шляхом подання систем та аналізу цих систем.

Такий підхід орієнтує аналітика на розкриття цілісності об'єкта, виявлення структури елементів, їх властивостей та якостей, їх об'єднання в єдину теоретичну модель.

Поняття системи є основним поняттям в системному аналізі, навколо якого будуються інші поняття і яке є основним предметом досліджень. Складна система розглядається з одного боку як єдине, а з іншого як таке, що складається з частин, і відповідно до цього існують два типи визначення поняття система. Основні положення, або принципи системного підходу, є загальними твердженнями, що узагальнюють досвід роботи людини з складними системами, і які конкретизуються системним аналітиком при дослідженні тієї чи іншої конкретної системи. Поняття системи, мети, елементу, функції, структури, ієрархії, зв'язку, стану, процесу є основними поняттями системного аналізу, які є визначені достатньо точно і повинні використовуватися відповідно до визначень.

Система – регулярне або упорядковане об'єднання взаємопов'язаних частин, які функціонують як єдине ціле і призначені для досягнення визначеної цілі або мети.

Система утворює особливу єдність з середовищем.

Середовище - це сукупність всіх об'єктів, зміна яких впливає на систему, а також об'єктів, що змінюються під дією системи. Весь наш світ можна розглядати як гігантську систему, Тому міжнародні відносини є підсистемою Всесвіту, а Всесвіт в найбільш широкому розумінні можна назвати середовищем цієї системи. Середовище - це все те, що взаємодіє з системою, тобто теж певна підсистема Всесвіту.

Мета відображає призначення системи, яке не є детерміністично фіксованим, воно може розвиватися в часі. Мета конкретизується за допомогою цілей.

Мета відображає те, що може чи повинно виникнути, прообраз майбутнього, стан, який бажано досягнути.

Декомпозиція - це поділ системи на частини з метою зробити зручнішими певні операції з цією системою.

Функція системи - це все те, що виконує система або може виконувати згідно до свого призначення.

Зв'язок - це важливий з точки зору розгляду системи обмін інформацією між елементами та зовнішнім середовищем і елементами системи.

Підсистема – цілісний комплекс взаємопов'язаних елементів, що мають певну

(означену) структуру і взаємодіють з якимось (зовнішнім) середовищем.

Елемент – непідлягаючий подальшому розкладанню при розгляді певної ситуації компонент складних процесів, явищ.

Елемент системи може входити до її складу, може бути переміщений в системі з одного місця на інше, може бути виключений з неї. Ці всі ситуації стосуються зміни структури системи.

Велика система – керована система, що розглядається як сукупність взаємопов'язаних керованих підсистем, об'єднаних спільною метою функціонування.

Поняття структури є одним з основних в системному аналізі. За ступенем зв'язку та розумінням побудови чи сприйняття системи розрізняють форми, сукупність та структури.

Структура – фіксація зв'язків між елементами системи.

Системи :

- прості (великі);
- складні.

Проста система – система з невеликою кількістю елементів, які не мають розгалужених зв'язків, тобто відсутні ієрархічні рівні (кількість - до 1000ел.).

Складна система – складовий об'єкт, частини якого можна розглядати як окремі системи, об'єднані в єдине ціле зв'язаними між собою заданими відношеннями. Має ієрархічну структуру та велику кількість елементів (понад 1000 ел.).

Система МВ відноситься до складних систем.

Узагальнення ознак складної системи:

- система створюється людиною або складається з різноманітних природних компонентів;
- система характеризується цілісністю тобто всі її компоненти підпорядковані досягненню мети;
- система є великою з точки зору різноманітності складових, кількості функцій, вартості;
- є складною, коли зміна однієї із змінних визначає зміну інших змінних, такі залежності рідко бувають лінійними;
- вхідні дії складної системи мають стохастичну природу, - це неможливість передбачення поведінки системи в будь-який момент часу;
- містять елементи конкурентних ситуацій.

Системи для яких можна передбачити, обчислити точне значення подальшої поведінки є детермінованими.

Системи класифікуються за різними класифікаційними ознаками.

З точки зору призначення системи поділяються на пасивні (казуальні) та активні (цілеспрямовані).

Пасивні системи — це пристрої, що використовуються для виконання вимог, які усвідомлені їх творцями (автомобілі та літаки призначені для транспортування, будинки захищають від оточуючого середовища). В пасивних системах цілі задані творцем і не

можуть змінюватися довільно.

Активні (цілеспрямовані) системи — ті, що сприймають потреби для того, щоб формувати і реалізувати дії з множини альтернативних для задоволення власних потреб. Динамізм цілеспрямованих систем полягає у тому, що їхні цілі та способи їх вибору змінюються з часом, вони не лише пристосовуються до змін зовнішнього середовища, але й самі змінюють його у відповідності до цілей.

Вчений Людвіг Фон Барталанарі, який започаткував теорію систем, визначив такі задачі системного аналізу та системного підходу:

- виявлення загальних принципів та законів поведінки систем незалежно від природи елементів, які входять до їх складу та відношень між людьми;
- встановлення законів, які є єдиними для технічних, біологічних, соціальних об'єктів як системи.

Барталанарі сформував основні принципи системного аналізу:

- принцип цілісності – відносно незалежності досліджуваного об'єкта від інших систем;
- принцип емерджентності (миттєво виникаюча) неможливість звести властивості системи до властивостей її елементів;
- принцип наявності зворотних зв'язків, - вплив результатів функціонування системи на характер цього функціонування.

Етапи системного аналізу в конкретній проблемній ситуації:

- формування основних цілей і задач дослідження;
- визначення границь системи;
- складання списку елементів системи;
- виявлення суті цілісності системи;
- аналіз взаємозв'язків елементів системи;
- побудова структури системи;
- визначення функцій та їх підсистем;
- узгодження цілей системи та її підсистем;
- уточнення границь системи та її підсистем;
- аналіз явищ емерджентності;
- конструювання системної моделі.

З точки зору системного аналізу системи бувають:

- жорсткі (потребують суворих кількісних побудов);
- м'які (адаптуються до умов зовнішнього середовища, зберігаючи при цьому свої характерні особливості).

Великі системи є м'якими системами.

Створення продовольчої безпеки країни все більше потребує взаємопов'язаного і взаємозалежного економічного розвитку сільського господарства з іншими галузями народногосподарського комплексу [3]. Поглиблення інтеграції, формування

взаємозв'язків, процесів зближення, об'єднання зусиль підприємств однієї сфери АПК з метою ведення діяльності з іншими сферами, а саме виробництво сільськогосподарської сировини, зберігання, транспортування та переробка – набуває на теперішній час великомасштабного характеру. Такі концептуальні підходи визначають актуальність інтеграційних процесів у агропромисловому підкомплексі.

Вертикальна інтеграція – об'єднання в єдиний технологічний процес всіх або основних ланок виробництва, від вирощування с.-х. продуктів до реалізації готової продукції під контролем одного центру - промислової, банківської або торгівельної монополії. Вертикальна інтеграція означає узгоджену взаємодію підприємств різних галузей агропромислового розвитку: виробництво сировини; переробні, зберігаючі, торгівельні організації, з надання послуг тощо. До вертикальної інтеграції також відносяться регіональні та господарські агропромислові формування (об'єднання), які набули своєї організаційної структури у формі агрофірм, агрокомбінатів, асоціацій, корпорацій, науково-виробничих систем та інших договірних об'єднань [8]. Таким чином вертикальна інтеграція спонукає до взаємовідносин та заохочує стабільністю підприємства агробізнесу. При співпраці вертикально-інтегрованих підприємств агробізнесу визначається інтегратор, тобто центр всієї економічно-технологічної системи об'єднання. Як показує практика, в більшості випадків ним є переробне підприємство, яке є координатором всіх дій інтеграційного процесу, здійснює контроль над всіма стадіями виробництва, переробки та збуту агропромислової продукції. Таким чином налагодження тісних взаємовідносин між всіма організаційними ланками об'єднання забезпечує безперервність відтворювального технологічного процесу, а саме від виробництва сільськогосподарської сировини до доставки готової продукції кінцевому споживачеві.

Висновки. Отже, інтеграція підсилює подальше зростання концентрації, централізації виробництва і капіталу в сільському господарстві, та може призвести до монополізації виробництва і збуту ряду агропромислових товарів; також співпраця у такому об'єднанні приносить монополіям величезні надприбутки, веде до посилення їх панування в сільському господарстві. Тим самим вертикально-інтегровані підприємства загострює соціальні протиріччя в селі, оскільки диктують ціни та умови на виробляему сировину, яку вони закупають. Основним на даний час для підприємств АПК України є їх здатність запропонувати споживачеві товар більш високої якості, ніж це було раніше, якому характерні нові властивості, причому бажано за ту ж ціну, при тих же витратах виробництва. Тож на перший план виходить дотримання головної вимоги сучасного ринку – не має сенсу випускати продукцію, хоч із будь-якою виробничою ефективністю, якщо споживачі не хочуть її брати. Ефективність діяльності сучасних підприємств у сфері АПК безпосередньо залежатиме від активізації використання ними маркетингових стратегій.

Анотація. У статті розглянуто сутність та роль міжнародного економічного співробітництва та застосування макромаркетингу в діяльності підприємств. Досліджено застосування системного аналізу та його складових в міжнародній економічній діяльності.

Ключові слова: міжнародний маркетинг, гносеологія, онтологія, економічна інтеграція, глобалізація, системний аналіз, система, середовище, елемент.

Аннотация. В статье рассмотрено сущность и роль международного экономического сотрудничества и применения макромаркетинга в деятельности предприятий. Исследовано применение системного анализа и его составляющих в международной экономической деятельности.

Ключевые слова: международный маркетинг, гносеология, онтология, экономическая интеграция, глобализация, системный анализ, система, среда, элемент.

Annotation. In the article the essence and role of international economic cooperation and application of macromarketing is considered in activity of enterprises. Application of systems analysis and his constituents is explored in international economic activity.

Keywords: international marketing, gnosiology, ontology, economic integration, globalization, systems analysis, system, environment, element.

Список використаної літератури:

1. Т. М. Чумаченко Міжнародний маркетинг: Навчально-методичний посібник. – Вид. 3-є, перероб. і доп. – Дніпропетровськ: Державний вищий навчальний заклад «Національний гірничий університет», 2012. – 210 с.
2. Бутенко Н.В. Основи маркетингу [Електронний ресурс]: [підручник]/ Бутенко Н. В. – Режим доступу: – [http:// books.efaculty.kiev.ua /mrk/3](http://books.efaculty.kiev.ua/mrk/3)
3. Юрченко О. А. Переваги використання маркетингу на підприємствах АПК / О. А. Юрченко //Маркетинг в Україні. – 2010. – № 2. – С. 22–30.
4. Котлер Ф. Основы маркетинга. Краткий курс: Пер. с англ. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2007. – 656 с.
5. Островський П.І. Аграрний маркетинг. Навчальний посібник. – К: Центр нагальної літератури, 2006. – 224 с.
6. Кендюхов О.В. Маркетинг: Навч. пос.-Донецьк: ДІЕГП, 2002. – 264 с.
7. Большая Советская Энциклопедия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://slovari.yandex.ru/dict/bse/article/00012/92800.htm>
8. Лайко П.А, Долженко І.І. Формування системи інтеграційних відносин підприємств / П.А. Лайко, І.І. Долженко : Монограф. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 164 с.